

built heritage

YEAR VI. • 24TH ISSUE

patrimoniu construit

ANUL VI. • NUMĂRUL 24

Transsylvania

épített örökség

VI. ÉVFOLYAM • 24. SZÁM

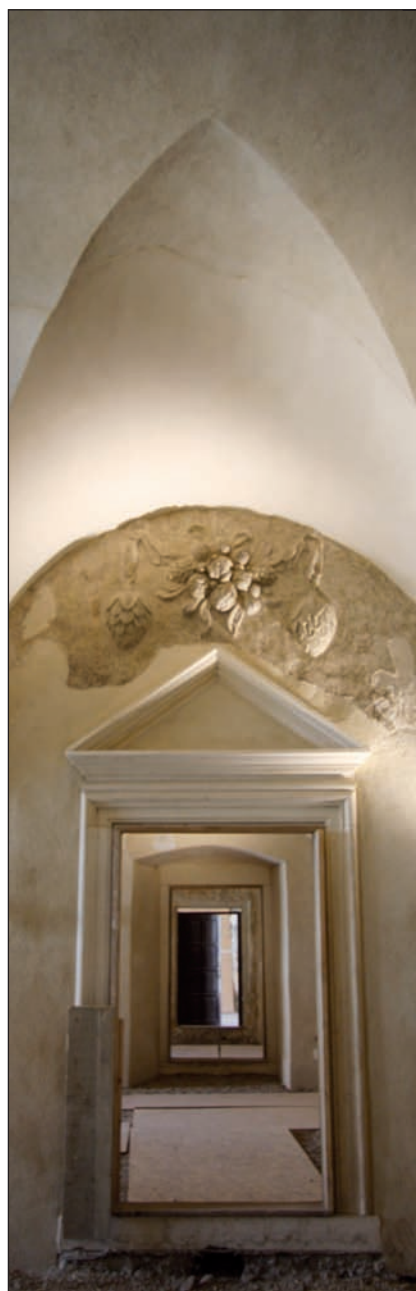
Nostra

4

2012

Content – Cuprins – Tartalom

1 ■ Sergiu NISTOR

Greetings *** Preambul *** Köszöntő

2 ■ Marius MOȘOARCĂ ■ Victor GIONCU

Bisericile de lemn monument istoric din Banat.
Degradări structurale. Soluții de consolidare
Listed Wooden Churches in the Banat Region.
Structural Degradations. Consolidation Solutions

12 ■ Ligia ANDREICA

Șimleu Silvaniei: testarea mecanică a mortarelor
pentru zidăria de completare la nivelul ruinei incintei I
Șimleu Silvaniei: Mechanical Testing
for the Addition Mortars at the Inner Ward Ruin - Precinct I

18 ■ Adrian BORDA

De la Chiosc, prin Cazino,
la Chiosc, sau despre recuperarea funcțiunii
From Kiosk, through Casino, to Kiosk,
or about the Recovery of Function

27 ■ Andrei LUNCAN ■ Oana LUNCAN

Cetatea Oradea în cadrul PUG-urilor după anul 1989
The Oradea Fortress within the Structure Plan after 1989

37 ■ EMŐDI Tamás ■ PAFKA Ernő

A nagyváradi várban 2009–2012 között végzett felújítási munkálatok
Conservation Works Carried Out at the Oradea Fortress
between 2009 and 2012

48 ■ Andreea MILEA

Grădini istorice din Transilvania:
primi pași pentru o cercetare sistematică
Historical Gardens in Transilvania:
First Steps for a Systematic Research

Transsylvania Nostra
built heritage • patrimoniu construit • épített örökség

Proiect editorial finanțat de Administrația Fondului Cultural Național

Nemzeti
Kulturális
Alap

■ Editor in chief / Redactor șef / Főszerkesztő: **SZABÓ Bálint** ■ Subeditor in chief / Redactor șef adjunct / Főszerkesztő-helyettes: **Vasile MITREA**
■ Editorial Committee / Colegiul de redacție / Szerkesztőbizottság: **BENCZÉDI Sándor** (RO), **Șerban CANTACUZINO** (GB), **Mircea CRIȘAN** (RO),
Rodica CRIȘAN (RO), **Miloš DRDÁČKÝ** (CZ), **Octavian GHEORGHIU** (RO), **FEJÉRDY Tamás** (HU), **KIRIZSÁN Imola** (RO), **KOVÁCS András** (RO),
Christoph MACHAT (DE), **Daniela MARCU ISTRATE** (RO), **MIHÁLY Ferenc** (RO), **Paul NIEDERMAIER** (RO), **Virgil POP** (RO), **Liliana ROȘIU** (RO),
Gennaro TAMPONE (IT) ■ Collaborators / Colaboratori / Közreműködők: **Ana COȘOVEANU**, **DEZSŐ Éva**, **INCZE Éva**, **JAKAB Márta**, **M-GYÖNGYÖSI**
Edith, **Ioana Elena RUS**, **Ioana RUS-CACOVEAN**, **SÁNDOR Boglárka**, **VÁSÁRHELYI Márta Ágnes** ■ Layout Design / Concepția grafică / Grafikai
szerkesztés: **IDEA PLUS** ■ Layout editor / Tehnoredactare / Tördelés: **TIPOTÉKA** ■ Editorial general secretary: **TAKÁCS Enikő** ■ Contact: editorial@
transylvanianostra.eu ■ Publisher / Editura / Kiadó: **SC. Utilitas SRL**. Str. Breaza nr. 14, Cluj-Napoca, 400253 RO, Tel/Fax: 40-264-435489, e-mail: office@
utilitas.ro ■ Publishing-house / Tipografia / Nyomda: **Europrint**, Oradea ■ The articles do not reflect in all cases the standpoint of the Transsylvania
Nostra Journal. The articles' content and the quality of the images fall under the authors' responsibility. ■ Articolele autorilor nu reflectă în fiecare caz
punctul de vedere al revistei Transsylvania Nostra. Responsabilitatea pentru conținutul articolelor și calitatea imaginilor revine autorilor. ■ A szerzők
cikkei nem minden esetben tükrözik a Transsylvania Nostra folyóirat álláspontját. A cikkek tartalmáért és az illusztrációk minőségéért a szerző felel. ■ All
rights reserved. The Journal may not be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical,
photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the publishers. 2012 © Fundația Transsylvania Nostra ■ ISSN 1842-5631 ■ Printed
in November 2012 / Tipărit în noiembrie 2012 / Nyomtatva: 2012. november.

■ From the establishment of conservation as scientific field, historic building consolidation has probably been the most spectacularly, influenced by the evolution of construction techniques. The conservation of wall surface or artistic components has profited lately from the contribution of optoelectronics, chemistry or other border fields between science and art. For who has the privilege of participating at the moment of their use, through that they became the icing on the cake of contemporary preservation techniques. Still, consolidation continues to be the intervention that is the most prominent, the largest and most visible, long after the implementation is complete. Through this, through its direct expression or through its effect on the building's stability, the consolidation is, paraphrasing Alois RIEGL, a democratic intervention in the sense in which it is perceived and sometimes even understood by wide categories of the public. In any case, by a larger and less specialised public compared with the one able to understand, through in-depth analysis, the solutions chosen by the mural or architecture restorers.

The consolidation of the Tower of Pisa, the rescue of the Venetian palaces' foundations and structures, or restoring the stability of the buildings affected by the earthquakes in Italy in recent years, have been, in their turn, real stars of contemporary conservation activity, to a larger extent than other, from a professional point of view equally spectacular actions, such as the conservation of the Scrovegni Chapel murals, or even of the Sistine Chapel ones. However, there is the reverse: in many cases, the consolidation is the action that may put into question, even permanently, the historic building's authenticity. The mirage of the technique, of new materials' structural capacities, or of the reversibility practiced sometimes rather as a circumvention of accountability than an application of the Brandian axiom, cause the star of which we talked about to lead often to the transformation of the Historic Building into a victim.

Sergiu NISTOR
Under-secretary at the Ministry of
Culture and National Heritage

■ De la fundamentarea restaurării ca disciplină științifică, consolidarea structurii monumentelor a fost probabil partea cea mai spectaculos influențată de evoluția tehnicii construcțiilor. Restaurarea paramentului sau a componentelor artistice a beneficiat în ultima perioadă de aportul optoelectronicii, al chimiei sau altor discipline de graniță dintre știință și artă. Pentru cine are privilegiul participării la momentul folosirii acestor tehnici, ele sunt cireașa de pe tort a tehnicilor conservării contemporane. Cu toate acestea consolidarea este în continuare intervenția care se exprimă cel mai marcant, voluminos și vizibil cu mult după ce șantierul s-a încheiat. Prin aceasta, prin expresia directă sau prin efectele sale asupra stabilității edificiului, consolidarea este, parafrazându-l pe Alois Riegl, o intervenție democratică, în sensul în care este percepută, uneori chiar și înțeleasă, de largi categorii de public. În orice caz, de un public mai larg și mai puțin specializat în raport cu cel apt să înțeleagă prin analiza aprofundată soluțiile adoptate de restauratorul de frescă sau de cel de arhitectură.

Consolidarea Turnului din Pisa, salvarea fundațiilor și structurii palatelor venețiene, repunerea în stare de stabilitate a edificiilor afectate de seismele din Italia din ultimii ani au fost rând pe rând vedetele incontestabile ale activității contemporane de restaurare, în mai mare măsură decât acțiunile la fel de spectaculoase profesionale precum restaurarea frescelor Capelei Scrovegni sau chiar ale Capelei Sixtine.

Există însă și reversul medaliei: în multe situații, consolidarea este acțiunea care poate să pună în cauză, chiar definitiv, autenticitatea monumentului istoric. Mirajul tehnicii, al capacităților structurale ale noilor materiale sau al reversibilității practice uneori mai mult ca o eludare a răspunderii decât ca o aplicare a axiomei Brandiene, fac ca vedeta de care vorbim să conducă deseori la transformarea Monumentului în victima.

Sergiu NISTOR
secretar de stat la Ministerul
Culturii și Patrimoniului Național

■ A helyreállítás mint tudományág megalapozása óta, az építési technikák fejlődésének köszönhetően a műemlékek tartószerkezeti megerősítése látványosan átalakult. Az utóbbi időben a falkutatás vagy a képzőművészeti elemek restaurálása az optikai elektronika, a vegyészet, illetve más, a tudomány és művészet határán levő terület vívmányait élvezheti. Ha valakit az a kíváncsiság ér, hogy részt vehet-e technikák alkalmazásában, rájön, a jelenlegi konzerválási módszereket illetően ez a hab a tortán. Ennek ellenére továbbra is a megerősítés maradt az a beavatkozás, amely tömegében és látványában a legszembetűnőbbben nyilvánul meg jóval az építőttelep felszámolását követően is. Ezért a megerősítés közvetlen megnyilvánulásában és az épület szerkezetére gyakorolt hatásában, nem más, mint – Alois RIEGL szavaival élve – egy demokratikus beavatkozás, olyan értelemben, hogy érzékelhető, sőt többnyire érthető is a nagyközönség számára. Mindenesetre közérthetőbb a szélesebb körű és kevésbé szakképzett közönség számára is, mint akár alapos vizsgálat után megérteni egy falkép-restaurátor vagy egy építész által alkalmazott megoldásokat.

A pisai ferde torony megerősítése, a velencei paloták alapozásának és tartószerkezetének megmentése, vagy az utóbbi években az olaszországi földrengések során károsodott épületek állékonyosságának helyreállítása, rendre valóságos, megkérdőjelezhetetlen nevezetességei lettek a kortárs helyreállítási tevékenységnek, sokkal inkább, mint a hasonlóan látványos és szakszerű Scrovegni-, vagy akár a Sixtus-kápolna falképeinek restaurálása. Van azonban az éremnek egy másik oldala is: sok esetben a megerősítés olyan cselekmény, amely részlegesen vagy teljesen megkérdőjelezheti a műemlék hitelességét. A technika csodáit, az új anyagok teherbíróképességét vagy a visszafordíthatóságot, olykor a felelősségvállalás kijátszására használják, nem pedig a Brandi-féle axióma igazolásaként, így történhet meg, hogy a szóban forgó nevezetesség, a Műemlék maga, áldozattá válik..

Sergiu NISTOR
államtitkár, Kulturális és
Örökségvédelmi Minisztérium

■ Marius MOȘOARCĂ ■ Victor GIONCU¹

Bisericile de lemn monument istoric din Banat. Degradări structurale. Soluții de consolidare

■ **Rezumat:** Bisericile monument istoric realizate din lemn se găsesc răspândite în întreaga Europă, din Scandinavia și până la Marea Mediterană. Ele constituie valori ale patrimoniului cultural universal datorită tehnicilor tradiționale de realizare a îmbinărilor, precum și a sistemelor structurale unicat, care variază de la o zonă geografică la alta. Acestea sunt remarcabile și datorită picturilor realizate direct pe structura de rezistență din lemn a bisericilor. În România există multe biserici monument istoric realizate din lemn, răspândite pe întreaga suprafață a țării. Bisericile de lemn din Banat sunt identice și cu cele din zona de graniță a Serbiei și Ungariei cu România, și au traversat împreună de-a lungul secolelor catastrofe naturale, epidemii, războaie și ideologii care au dus la dispariția unui mare număr dintre ele. În prezentul articol sunt prezentate degradări ale structurii portante istorice a acestor biserici din Banat și metode de consolidare moderne, studiate în cadrul unor contracte de cercetare dezvoltate de universități din Europa și prezentate în cadrul unor conferințe internaționale. Autorii prezintă în cadrul articolului o soluție de consolidare alternativă la cele realizate până în prezent la alte biserici de lemn monument istoric din România, îmbinând tehnologii de consolidare devenite deja clasice cu unele inovative, dezvoltate pe plan mondial în ultimii ani.

■ **Cuvinte cheie:** structuri portante istorice, degradări structurale, biserici de lemn, metode de consolidare

1 Marius MOȘOARCĂ, dr. inginer, șef de lucrări la Universitatea Politehnică Timișoara, România; Victor GIONCU, prof. dr. ing., profesor consultant la Universitatea Politehnică Timișoara, România

■ **Fig. 1.** Biserici de lemn monument istoric prezente în Banat

■ **Figure 1.** Listed wooden churches still present in the Banat region

Listed Wooden Churches in the Banat Region. Structural Degradations. Consolidation Solutions

■ **Abstract:** Listed churches made of wood can be found across the whole Europe, from Scandinavia to the Mediterranean Sea. They are values of the universal cultural heritage due to the traditional manufacturing techniques of the joints, as well as to the unique structural systems, which vary from one geographical area to another. These churches are also remarkable due to the paintings made directly on their wooden structure. In Romania there are a lot of listed wooden churches spread across the country. Wooden churches identical to those from Banat region can be found along the border area with Serbia and Hungary. For centuries they have survived natural disasters, epidemics, wars and ideologies, which led to the extinction of a large number of them. This article presents degradations of the historical load-bearing structures of these churches from Banat region and modern consolidation techniques, which were studied within research programs developed by universities in Europe and presented at various international conferences. The authors present in this article an alternative consolidation solution to solutions applied so far to other listed wooden churches in Romania, combining already classical consolidation technologies and innovative ones, which were developed worldwide in recent years.

■ **Keywords:** historic load-bearing structures, structural degradations, wooden churches, consolidation methods

Introduction

■ The first documentary mention of a wooden church in the Banat region was identified by Hungarian scientist Géza ENTZ as being the year 1270, at "Săraca Monastery" near Gătaia town in Timiș County [1]. They started to disappear and to be replaced with stone and masonry churches as a result of

1 Marius MOȘOARCĂ, engineer, PhD, senior lecturer at the "Politehnica" University of Timișoara, România; Victor GIONCU, prof. dr. ing., consultant professor at the "Politehnica" University of Timișoara, România

■ Ligia ANDREICA¹

Șimleu Silvaniei: testarea mecanică a mortarelor pentru zidăria de completare la nivelul ruinei incintei I

■ **Rezumat:** Având în vedere cerințele complexe la care trebuie să răspundă zidăriile și mortarele de zidărie în cazul intervențiilor de completare în general, pentru intervenția de la nivelul incintei I (castelul) din cadrul ansamblului Cetății Báthory de la Șimleu Silvaniei a fost condus un studiu pentru evidențierea interacțiunilor mecanice între mortar și elementele de zidărie și a efectelor pe care acestea le pot avea asupra compatibilității mecanice între zidăria existentă și zidăria de completare. Rezultatele acestui studiu pun în evidență influențele mortarelor și ale punerii în operă efective asupra comportamentului zidăriei de completare și a compatibilității cu zidăria existentă.

■ **Cuvinte cheie:** protecția patrimoniului, Șimleu Silvaniei, zidărie de completare

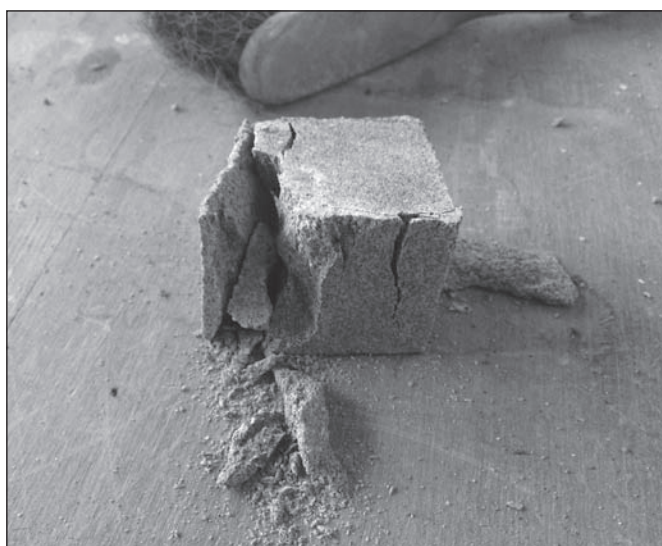
1 Arhitect, doctorand la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, România

Șimleu Silvaniei: Mechanical Testing for the Addition Mortars at the Inner Ward Ruin - Precinct I

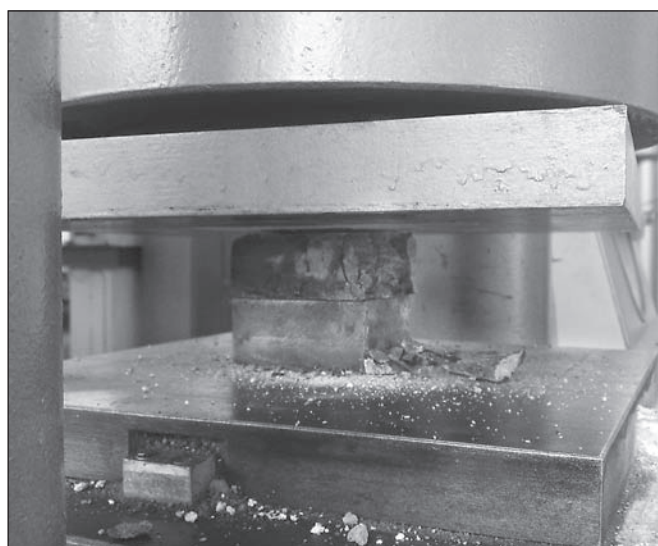
■ **Abstract:** Given the complex requirements that masonry and masonry mortars used for addition interventions in general have to meet, in preparation for the intervention at precinct I (the inner ward) of the Șimleu Silvaniei's Báthory Castle ensemble, a study was conducted to emphasise the mechanical interactions between mortar and masonry elements and the effects that these can produce on the mechanical compatibility between the existing and the added masonry. The results of this study highlight the influence of the mortars and of the stone laying on the overall behaviour of the addition masonry and on its compatibility with the existing one.

■ **Keywords:** heritage conservation, Șimleu Silvaniei, addition masonry

1 Architect, PhD student at the Technical University of Cluj-Napoca, Romania

■ **Foto 1.** Încercare la compresiune a pietrelor de zidărie din gnaiss – epruveta după rupere
■ **Photo 1.** Compression test of the gneiss masonry stones – specimen after breaking

■ **Foto 2.** Încercare la compresiune a pietrelor de zidărie din micașist – epruveta după rupere
■ **Photo 2.** Compression test of the schist masonry stones – specimen after breaking

■ Adrian BORDA¹

De la Chiosc, prin Cazino, la Chiosc, sau despre recuperarea funcțiunii

■ **Rezumat:** Reabilitarea unui ansamblu cu valoare de patrimoniu a provocat atât o incursiune în istoria dezvoltării Luncii Furnicilor până la faza ei de Parc Municipal, cât și recuperarea imaginii inițiale a Chioscului proiectat de Lajos PÁKEI.

■ **Cuvinte cheie:** parc, Chiosc, reabilitare, Cluj, Lajos PÁKEI

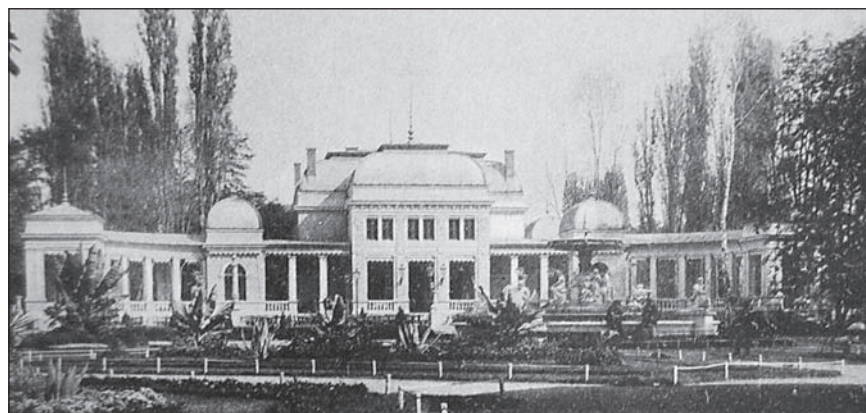
■ La sfârșitul anului 2008, Primăria Municipiului Cluj a decis să reabiliteze ansamblul monument istoric Parcul Central și singura clădire din ansamblu ce se mai afla în proprietatea acesteia, Cazinoul („Chioscul”), prin recurgerea la o finanțare din fonduri puse la dispoziție de Uniunea Europeană.

Cu o istorie de aproximativ 200 de ani, acesta este unul din primele parcuri publice din Europa Centrală și de Est, rezultatul inițiativelor conjugate ale unor asociații, comitete, dar și ale administrației orașului, relevând preocuparea clujenilor pentru dezvoltarea și modernizarea urbană, dar și pentru un stil de viață în pas cu vremea.

Parcul a constituit în toată această perioadă principalul spațiu de agrement în aer liber al orașului. Loc de plimbare și de socializare (dar, acum 100 de ani, și de echitație), aici se desfășoară azi un sistem complex de activități specifice, cu foarte largă adresabilitate. Datorită afluxului constant de utilizatori, indiferent de sezon sau vreme, putem chiar considera parcul ca fiind un spațiu relativ aglomerat.

Clădirea Cazinoului (Chioscului), datorată celebrului arhitect clujean Lajos PÁKEI, funcționa la început ca spațiu pentru expoziții, spectacole

¹ Arhitect la B.A.U. – Birou de Arhitectura și Urbanism, Cluj-Napoca, România

■ Foto 1. Chioscul, ilustrație

■ Photo 1. The Kiosk, illustration

From Kiosk, through Casino, to Kiosk, or about the Recovery of Function

■ **Abstract:** The rehabilitation of an ensemble with heritage value has provoked both an incursion into the development history of Lunca Furnicilor until its phase as Town Park and also the recovery of the initial image of the Kiosk designed by Lajos PÁKEI.

■ **Keywords:** park, Kiosk, rehabilitation, Cluj, Lajos PÁKEI

■ At the end of 2008, Cluj-Napoca City Hall decided to rehabilitate the “Central Park” listed historic ensemble and the only building in it that it still owns, the Casino (“Kiosk”), through the use of funds made available by the European Union.

With an approximately 200-year history, it is one of the first public parks in Central and Eastern Europe, the result of the joint initiatives of several associations, committees, but also of the town’s administration, revealing the citizens’ concern with urban development and modernisation, but also with a lifestyle in step with the times.

The park has constituted in all this period the town’s main outdoor leisure space. A place for walking and socialising (but also, 100 years ago, for horseback riding), it currently houses a complex system of specific activities, addressed to large categories of public. Due to the constant influx of users, regardless of season or weather, we may consider the park a relatively crowded space.

The building of the Casino (the Kiosk), owed to the famous Cluj architect Lajos PÁKEI, functioned in the beginning as a space for exhibitions, musical performances and social events (balls, receptions etc.) and, usually in the summer, as a meeting place, restaurant and cafeteria. A casino functioned here between the two World Wars – hence its name – and then, after the Second World War, a restaurant with a terrace. After 1990, there was an unsuccessful attempt to re-establish the casino, after which the building remained unused. Thus, the building initially had an important social role in the town’s life, doubled by a cultural one, as music was always present.

¹ Architect at “B.A.U. – Birou de Arhitectura și Urbanism”, Cluj-Napoca, Romania

■ Andrei LUNCAN ■ Oana LUNCAN¹

The Oradea Fortress
within the Structure Plan
after 1989

Cetatea Oradea în cadrul PUG-urilor după anul 1989

■ **Abstract:** The Fortress of Oradea represents a major tourist attraction related not only to the history of Oradea, but also to that of Transylvania. The fortress was the birthplace of the settlement, representing today its centre of gravity. Listed on the Historic Buildings List (2004), the site contains an ensemble of buildings in a fortified enclosure, whose history begins with the 11th-13th century and continues even today, when the conservation of a first set of buildings inside the enclosure is well underway. The process through which the works were successfully started has its origins in urban planning, developed by the local administration in the legal context after 1989. The Structure Plans (1994-1995 and 2000-2001) are the starting points of an innovative process (for the Romania of that period), in the context of using new instruments, of a strategic planning meant to lead to the financially sustained finalisation of a development strategy. This article follows the beginning of the process, seen from within, highlighting its innovative aspects.

■ **Keywords:** Oradea Fortress, Urban Decay, Strategic Development, Integrated Management, Involvement, Strategic Planning, Public Policies, Action Plans, Urban Planning, Structure Plan, Statutory Plans, Development Strategies

■ The Fortress of Oradea was built by King Ladislau I (1077-1095), who constructed a fortified monastery dedicated to the Blessed Virgin Mary. Subsequently, he established in the fortress the Roman Catholic Diocese of Oradea. The whole structure of the mediaeval town of Oradea was generated by the Oradea Fortress and by the waters that limited and protected it, the Crișul Repede River and its tributaries (the Paris and Peta

■ **Rezumat:** Cetatea Oradea reprezintă un obiectiv turistic major pentru istoria, nu doar a Oradei, ci și a Transilvaniei. Cetatea a fost locul de naștere al așezării, reprezentând și astăzi centrul său de greutate. Clasă pe Lista Monumentelor Istorice (2004), obiectivul conține un ansamblu de clădiri aflate într-o incintă fortificată, a cărei istorie începe cu secolele XI-XIII și se continuă până astăzi, când se lucrează intens la restaurarea unui prim pachet de clădiri ale incintei. Procesul prin care s-a reușit demararea lucrărilor își are originile în planificarea urbană, realizată de către administrația locală în contextul legal de după 1989. Planurile urbanistice generale (1994-1995 și 2000-2001) sunt punctele de pornire ale unui proces inovator (pentru România acelei perioade), în contextul utilizării unor instrumente noi, ale planificării strategice menite să conducă la finalizarea susținută financiar, a unei viziuni de dezvoltare. Articolul urmărește începutul procesului, văzut din interiorul său, reliefând aspectele inovatoare ale acestuia.

1 Andrei LUNCAN, dr. arhitect, conferențiar la Universitatea din Oradea, România; Oana LUNCAN, arhitect, doctorand la Universitatea din Oradea, România

■ Fig. 1. Hartă Varadinum, realizată de Franz HOGENBERG (1535-1590) © Wikipedia

■ Figure 1. Map of Varadinum, designed by Franz HOGENBERG (1535-1590) © Wikipedia

¹ Andrei LUNCAN PhD, architect, lecturer at the University of Oradea, Romania; Oana LUNCAN, architect, PhD student at the University of Oradea, Romania

■ EMŐDI Tamás ■ PAFKA Ernő¹

Conservation Works Carried Out at the Oradea Fortress between 2009 and 2012

■ **Abstract:** In 1998 the late-renaissance fortress extending on an area of 16 hectares became the property of the local municipality. Consequently each of the buildings within the complex, namely the former pentagonal Princely Palace, and the edifices built during the 18th century by the Austrian garrison were awarded two major funds from the Structural Funds of the European Union. Within the framework of the first stage of the heritage rehabilitation program, two-thirds of the buildings were restored by the end of 2012, and by that date the tendering procedure will be completed regarding the implementation of the project granted under the integrated town planning program.

■ **Keywords:** Oradea Fortress, European Union funding, Regional Operational Program, application, municipality, rehabilitation, Princely Palace, buildings of the Austrian garrison

■ Both from the point of view of urban planning and tourism, under the Socialist era, but also in the period following the change of regime, the complex covering almost sixteen hectares was abandoned to extremely unfavourable conditions, sent into the background and isolated from the historic centre. Despite this neglect, the fundraisers of the municipality became gradually aware that the complex could become a potential target stimulating tourism through the drawing of significant funds. Even though the fortress became a first priority among the few properties of the municipality due rather to the conjunctures than strategic reasons, certainly it is a good thing that since 2005 the perspective of accessing European funds for this project is permanently a matter of issue. As a result of the endeavours, the project called *The Revitalisation of Oradea Fortress in View of Introducing it into the Tourism Circuit* was awarded 24.9 million lei, a significant part of the budget of 36.8

A nagyváradi várban 2009–2012 között végzett felújítási munkálatok

■ **Kivonat:** Az 1998-ban a városi önkormányzat tulajdonába került, 16 hektáros területet elfoglaló késő reneszánsz vár belső épületeinek mindegyike, az ötszögű egykori fejedelmi palota, valamint az osztrák helyőrség által a XVIII. század folyamán emelt épületegyüttes, két nagyobb, európai uniós strukturális alapokból történő támogatásban részesült. Az örökség-rehabilitációs program keretében az első fázisban támogatott objektumok helyreállítása mintegy kétharmad részben megtörtént 2012 végéig, s ugyanekkorra lezárul az integrált városfejlesztési programban támogatást nyert projekt kivitelezésének pályáztatása is.

■ **Kulcsszavak:** nagyváradi vár, európai uniós finanszírozás, Regionális Operatív Program, pályázat, önkormányzat, rehabilitáció, fejedelmi palota, osztrák helyőrségi épületek

■ A nagyváradi városfejlesztés a rendszerváltozás előtti és az azt követő, nagyjából egy-egy évtizednyi periódusban mind urbanisztikai, mind turisztikai szempontból mondhatni száműzte, háttérbe szorította, ezáltal

1 EMŐDI Tamás, építész, Restitutor Kft., Nagyvárad, Románia; PAFKA Ernő, építész, Pro Arh Kft., Nagyvárad, Románia

■ **1. kép:** A fejedelmi palota nyugati szárnya (A épület)

■ **Photo 1.** The western wing of the Princely Palace (building A)

¹ EMŐDI Tamás, architect at Restitutor Ltd, Oradea, Romania; PAFKA Ernő, architect, Pro Arh Ltd, Oradea, Romania

■ Andreea MILEA¹

Grădini istorice din Transilvania: primi pași pentru o cercetare sistematică

■ **Rezumat:** *Articolul își propune deschiderea unei serii dedicată grădinilor istorice transilvănene, într-o primă fază celor aferente reședințelor nobiliare din mediul rural, iar în perspectivă și altor categorii precum: grădini rezidențiale urbane, promenade și parcuri publice, grădini botanice. Articolul descrie succint starea fizică generală a grădinilor istorice transilvănene, stadiul cercetării lor, precum și ipostazele în care le regăsim. Urmând tezei de doctorat Grădini Istorică în Transilvania, susținută de autoare la finele anului 2011, articolul descrie totodată metodologia propusă, deja din această teză, pentru analiza criterială a siturilor de interes.*

■ **Cuvinte cheie:** peisagistică, restaurare, reședință

■ Utilitare inițial, incluse treptat în agreementul rezidențial și, ulterior, în agreementul public, grădinile aparțin din plin istoriei culturale și istoriei mentalităților, fiind mărturii ale unui nivel și ale unui mod trecut de viață privată și urbană, uneori mult diferit de cel prezent. Alături de alți martori (obiecte arhitecturale, obiecte sculpturale, etc.), ele documentează specificul cultural și semnaleză influențele.

Prezervarea fizică a grădinilor istorice, precum și studiul istoriei lor prezintă, în Occident, o continuitate firească, secondate de mediatizarea și exploatarea turistică a acestor situri. Prin contrast, referirile – atât în lucrări de specialitate cât și în lucrări de popularizare – la grădinile istorice de pe teritoriul românesc sunt sumare și, cu câteva excepții, ele apar ca temă cel mult secundară în discuțiile legate de reședințele nobiliare sau în prezentările monografice ale vreunei așezări. Dacă numeroase grădini istorice sunt integrate în prezent în țesutul urban, având un rol important ecologic, social și estetic, în număr și mai mare le regăsim în context rural, ca amenajări rezidențiale, cu modificări minime ale relațiilor inițiale pe care și le-au dezvoltat cu peisajul. Dintre grădinile istorice supuse atenției publice, dacă primele – în context urban – fac parte din viața de zi cu zi a orașului (ca promenade, spații de recreație, atracții turistice), celelalte – în context rural – în funcție de importanța lor și de modul în care sunt valorificate, au parte de un interes mai degrabă sezonier; iar altele, mai modeste sau nevalorificate, precum și cele aflate în proprietate și folos exclusiv privat, rămân ascunse.

Indiferent dacă este publică sau privată, grădina de agreement nu poate fi disociată de obiectul de arhitectură; împreună, ele formează o compoziție unitară în care grădina este cadrul obiectului de arhitectură, iar obiectul de arhitectură oferă adăpostul față de mediu sau punctul de observație asupra lui. Între grădină și obiectul de arhitectură se dezvoltă

Historical Gardens in Transylvania: First Steps for a Systematic Research

■ **Abstract:** *This article aims to open a series dedicated to the Transylvanian historical gardens, in a first phase to those belonging to noble residences from rural areas, and in the future to other categories, such as: urban residential gardens, promenades and public parks, botanical gardens. The article briefly describes the general physical state of the Transylvanian historical gardens, the progress in their research, as well as the hypostases in which we find them. Following the doctoral thesis titled "Transylvanian Historical Gardens", defended by the author in 2011, the article also describes the methodology, already proposed within the thesis, for an analysis based on criteria of the sites of interest.*

■ **Keywords:** landscaping, conservation, residence

■ Utilitarian at first, included gradually in residential leisure spaces and subsequently in the public ones, gardens fully belong to the history of culture and of mentalities, being testimonies of a living standard and of a private and urban lifestyle belonging to the past, sometimes very different from the present one. Alongside other witnesses (architectural or sculptural objects etc.) they document the cultural specificity and signal its influences.

The physical preservation of historical gardens, as well as their study, has had in the West a natural continuity supplemented by media coverage and touristic exploitation of these sites. In contrast, the references – both in specialised literature and in popularisation works – to the historical gardens on Romanian territory are brief and, with few exceptions, appear at best as secondary topics in the discussions on aristocratic residences or in the monographic presentations of some settlement. If many historical gardens are at present integrated into the urban fabric, having an important ecological, social and aesthetic role, in greater numbers they are found in rural context, as residential amenities, with minimal alterations to the initial

¹ Doctor arhitect, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, România

¹ Architect, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, Romania

Topics of the 7th Year's Issues:

■ 1/2013 Issue

In next year's first issue, we are going to publish materials chosen by the members of the Scientific Committee for being exceptional. Their authors are young PhD students and students that attended the courses of the *Postgraduate Studies on Historic Building Conservation* organized by the Transilvania Trust Foundation together with Babeş-Bolyai University. Since the dissertations' topics are extremely varied, the Editorial Committee decided to publish the first issue with a more general topic.

■ 2/2013 Issue

The second issue of the next year will have a much more definite topic, in which the authors will discuss the heritage values of historic roof structures from the engineers' perspective.

■ 3/2013 Issue

In the third issue we will publish a selection of lectures from the 15th edition of the *Historic Structures International Conference*, organized with the topic *Exceptional Historic Load-bearing Structures. Exceptional Interventions*.

■ 4/2013 Issue

After a long deliberation process, the Editorial Committee decided for publishing also the last issue of 2013 with a more general topic. This decision has been taken based on the many requests coming from PhD students for us to publish their papers. These articles are of a great interest and very much worth publishing, but their subjects are too varied to be published in an issue with a defined topic. Since we did not intend to limit the list of authors and we did not want to postpone the publishing of these articles, we decided for editing another general issue of the journal. Next to the mentioned articles, we will also publish a selection of lectures from the 16th edition of the *International Conference on Theoretical and Practical Issues of Built Heritage Conservation – TUSNAD 2013*, which will have the topic *Contemporary Conveniences in Historic Buildings*.

Tematicile numerelor anului VII:

■ Numărul 1/2013

În primul număr al anului viitor vom publica materialele alese de către membrii Comitetului Științific ca fiind excepționale și ai căror autori sunt tineri doctoranzi, respectiv cursanții absolvenți ai *Programului postuniversitar de specializare în reabilitarea patrimoniului construit* organizat de Fundația Transilvania Trust împreună cu Universitatea Babeş-Bolyai. Din cauza tematicilor extrem de diversificate ale disertațiilor, Colegiul de Redacție a decis publicarea primului număr cu o tematică mai generală.

■ Numărul 2/2013

Al doilea număr din anul viitor va avea o tematică mult mai concretă, legată de valorile de patrimoniu ale șarpantelor istorice, din perspectivă inginerască.

■ Numărul 3/2013

În cel de-al treilea număr vom publica și o selecție a prelegerilor celei de-a 15-a ediții a *Conferinței Internaționale de Structuri Portante Istorice*, care va fi organizată cu tematica *Structuri portante istorice de excepție. Intervenții de excepție*.

■ Numărul 4/2013

După o lungă deliberare, Colegiul de Redacție a decis ca și ultimul număr din 2013 să fie publicat cu o tematică generală. La baza acestei decizii au stat nenumăratele solicitări de publicare din partea doctoranzilor, ale căror lucrări au fost apreciate de membrii Comitetului Științific ca fiind de mare interes și demne de publicare, însă ai căror subiecte sunt mult prea diversificate pentru a putea fi publicate într-un număr cu o tematică bine definită. Dat fiind faptul că nu am vrut să limităm cercul autorilor publicați și nu am vrut să amânăm în continuare publicarea acestor articole, am decis în favoarea editării unui nou număr fără tematică bine conturată. Pe lângă lucrările amintite în acest număr, vom mai publica o selecție a prelegerilor trimise pentru cea de-a 16-a ediție a *Conferinței Internaționale de Teoria și Practica Reabilitării Patrimoniului Construit – TUSNAD 2013*, a cărei tematică va fi *Confort contemporan în clădiri istorice*.

A VII. évfolyam tematikus lapszámaiból:

■ 1/2013 lapszám

Az első lapszámban a folyóirathoz beérkező anyagok elbírálására felkért Tudományos Tanács tagjai által kiválasztott és kiemelkedőnek ítélt szakdolgozatokat jelentetünk meg, amelyeket fiatal doktorandusok, valamint a Transilvania Trust Alapítvány és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem által közösen megszervezett az *Épített örökség felújításra szakosító posztgraduális oktatásban* részt vevő, végzős hallgatók nyújtottak be. Mivel rendkívül színes a szakdolgozatok palettája, ezért döntött úgy a szerkesztőbizottság, hogy az újév indító száma általános, átfogó lapszám lesz, kotelten tematikával.

■ 2/2013 lapszám

A második lapszám az elsőnél jóval kötöttebb tematikát képvisel: a történeti fedélszerkezetek örökségértékeinek problémakörét tárgyalja mérnöki megközelítésben.

■ 3/2013 lapszám

A harmadik lapszámban válogatást közlünk a *Történeti tartószerkezetek nemzetközi konferencia – TTK 2013* 15. ülészakán bemutatott előadásokból, amelynek tematikája *Rendhagyó történeti tartószerkezetek. Rendhagyó beavatkozások*.

■ 4/2013 lapszám

A folyóirat szerkesztőbizottsága hosszas mérlegelést követően arra a döntésre jutott, hogy a 2013-as év utolsó, negyedik lapszámát szintén általános tematikával jelenteti meg. A döntést számos érdeklődő doktorandus kérése alapozta meg, akiknek dolgozatait a Tudományos Tanács rendkívül érdekesnek, megjelentetésre méltónak találta, ám tematikájuk túlságosan szerteágazó ahhoz, hogy egy tárgykörhöz lehessen kötni őket. Mivel sem a szerzők körét nem kívántuk szűkíteni, sem a cikkek megjelenését halogatni, ezért ezúttal sem szabtuk meg szigorúan körülhatárolt témakört. A negyedik lapszámban közöljük még az *Épített örökség felújításának elméleti és gyakorlati kérdései nemzetközi konferencia-sorozat – TUSNAD 2013* 16. ülészakájának előadásából készült válogatást is. A konferencia tematikája: *Kortárs komfort történeti épületekben*.

- **Historical Gardens in Transylvania: First Steps for a Systematic Research**
The article may be found on pages 48-60.
- **Grădini istorice din Transilvania: primi pași pentru o cercetare sistematică**
Articolul se poate citi în paginile 48-60.
- **Történeti kertek Erdélyben: egy rendszeres kutatás első lépései**
A cikk a 48–60. oldalon olvasható.

